

Tematisk gennemgang af folkeskoler fra perioden 1850-1900 og landskoler fra 1900-1920

- Baggrund for temagennemgangen
- Liste over deltagende museer
- Historisk rids over skolebyggeriets udvikling
- Fredede skoler fra perioden 1840-1920
- Kronologisk oversigt over besøgtede, udvalgte emner 1850-1900
- Kronologisk oversigt over besøgtede, udvalgte emner 1900-1920

Gennemgang af folkeskoler 1850-1900 og landskoler 1900-1920

Baggrund

Skov- og Naturstyrelsen iværksatte i efteråret 1995 en temagennemgang af danske folkeskoler i by og på land, opført i perioden 1850-1900 og landskoler, opført 1900-1920. Gennemgangen var anden etape af bygningsfredningskontorets opfølgning på Planstyrelsens arbejdsrapport fra 1989, "Vor lærdoms bygning. Folkeskolen 1814-1940". Gennemgangens første etape, "Folkeskoler fra perioden 1900-1950", afsluttedes i efteråret 1994 med fredning af fire af i alt 33 besigtigede skoler fra hele landet. En tredje etape, folkeskoler fra 1850-1900 i København og Frederiksberg Kommuner, der på baggrund af materialets omfang er udskilt i en separat gennemgang, vil blive gennemført indenfor de næste par år. For at følge rapportens struktur er hverken de private skoler eller gymnasieskolens bygninger medtaget i gennemgangen.

Hvor gennemgangens første etape, skoler fra 1900-1950, var baseret på litterære og arkivalske studier samt kommuneatlasenes oplysninger, ud fra hvilke man udpegede en række emner til nærmere besigtigelse, valgte man ved nærværende gennemgang at benytte sig af lokalmuseernes viden. Baggrunden herfor var dels et ønske om forsøgsvis at arbejde mere systematisk og tæt sammen med museerne, dels at det litterære materiale fra perioden 1850-1900 er langt mere sparsomt end fra perioden 1900-1950, der bl.a. er belyst gennem artikler i "Arkitekten". Som det konkluderedes ved første etape af gennemgangen er dansk skolebyggeri et arkitekturhistorisk forsømt område. Hovedparten af den eksisterende litteratur retter sig således primært mod enten skolevæsenet som institution eller mod enkelte udvalgte skoler. Bredere og dybdegående undersøgelser af selve skolebyggeriet findes faktisk ikke.

Årsagen til, at nærværende gennemgang foruden skoler fra 1850-1900 tillige har fokuseret på landskoler fra perioden 1900-1920, skyldes, at man ved den forrige gennemgangs besigtigelser af udvalgte skoler fra 1900-1950 kun fandt fredningsegne *byskoler* - de fire skoler, der blev indstillet til fredning ligger således i Københavnsområdet og i Ålborg by. Ingen af de udvalgte og besigtigede landskoler fra 1900-tallets første årtier (d.v.s. inden centralskolerne erstattede de mange små landskoler) var tilstrækkeligt velbevarede til at kunne fredes. Det var derfor oplagt at gøre et nyt forsøg ved at udnytte den kontakt til lokalmuseerne, som blev etableret i denne omgang.

Metode

På anbefaling af museumsinspektør Palle Friis, formand for det daværende Særlige Bygningssyn, tog Skov- og Naturstyrelsen i efteråret 1995 kontakt til landets amtslige museumsråd og bad - med henblik på et samarbejde mellem styrelsens bygningsfredningskontor og museerne - museumsrådene udpege relevante lokalmuseer under hensyn til, at det enkelte amt blev dækket ind optimalt. I alt udvalgte 93 lokalmuseer, som fik tilsendt skrivelse om den påtænkte temagennemgang samt skemaer til udfyldning med forespørgsel om velbevarede, eventuelle fredningsemner fra perioden 1850-1920 i museets lokalområde. I skemaerne forespurgtes endvidere til de tidligere skolers nuværende ejerforhold, og dermed den nuværende anvendelse, deres byggetekniske tilstand, byggematerialerne, større ændringer i bygningen og allervigtigst udbad styrelsen sig et nyere foto af skolerne.

Forespørgslen resulterede i, at 76 af de 93 museer svarede med i alt 1440 skemaer, dækkende 135 af landets i alt 275 kommuner (jf. side 6). Opringninger til de 17 museer, der manglede at svare - bl.a. hovedparten af museerne i Sønderjyllands Amt - gav uindfrie løfter om svar. Antallet af de returnerede skemaer fra det enkelte museum varierede i antal fra 0, d.v.s. med meddelelse om ingen fredningsemner i området, til 250 skemaer (fra Lolland-Falsters Stiftsmuseum). Svarene var tydeligvis baseret på dels arkivmateriale - fra især de lokalhistoriske arkiver - dels på medarbejdernes lokalkendskab. Kun ganske få af de 76 museer vedlagde nyere fotografier af skolerne, en større del

vedlagde ældre (arkiv-)fotos, mens hovedparten af museerne returnerede skemaerne uden billeder. En opbringning fra styrelsen med endnu en anmodning om billedmateriale til de mange museer, der ikke havde fremsendt et sådant gav kun et meget sparsomt resultat, hvorefter det måtte konkluderes, at museerne beklageligvis, men forståeligt nok havde vanskeligt ved at afse personaleressourcer til en fotografering.

Samtlige fremsendte 1440 skemaer blev efterfølgende gennemlæst og sorteret af bygningsfredningskontoret. Mange emner blev i første omgang frasorteret p.g.a. misforståelser fra flere museers side af styrelsens ønske om kendskab til "velbevarede skoler fra 1850-1920". Adskillige skoler blev således frasorteret fordi det af skemaerne fremgik at de:

- var opført udenfor perioden 1850-1920 (plus-minus 10 år)
- var nedbrændt eller nedrevet
- var "meget ombygget" eller havde undergået "store bygningsændringer" ud- eller indvendigt

Herefter sorteredes det resterende materiale på baggrund af de fremsendte oplysninger og fotos og udfra de kriterier, som styrelsen sædvanligvis anlægger i vurderingen af almindelige fredningssager. En overvejende del af emnerne blev således frasorteret, fordi kontoret fandt, at bygningerne i væsentlig grad skæmmedes af eksempelvis:

- større om- eller tilbygninger (mellembygninger, udestuer, carporte, gavlkviste m.v.)
- termovinduer eller sprosseløse vinduer
- ændrede vinduesformater, især i skolestuerne
- nye yderdøre, ovenlysvinduer og solfangere, især i hovedfacaderne
- større, indvendige ændringer, især i plandispositionen

Endelig måtte en del af skemaerne - fra Bornholms Museum og fra Lolland Falsters Stiftsmuseum - beklageligvis helt udgå af gennemgangen, fordi de ganske mange fremsendte skemaer (alle uden fotos) var så sparsomme i deres oplysninger, at en saglig vurdering umuligt kunne foretages. En anmodning til museerne om supplerende oplysninger kunne desværre ikke imødekommes, igen under henvisning til de begrænsede personaleressourcer.

Styrelsen lagde i sit valg af eventuelle fredningsemner vægt på, at de udvalgte skoler som helhed set var forholdsvis intakte - dog under hensyn til, at visse bygningsændringer må opfattes som kulturhistorisk interessante vidnesbyrd om udviklingen i skolebyggeriet - men også, at bygningernes oprindelige funktion som skole stadig var tydelig. Det vil bl.a. sige, at man i bygningernes skolestuer havde bevaret det store vinduesformat, at elevernes såvel som lærerens separate indgangsdøre var bibeholdt, og at man i det indre havde opretholdt periodens karakteristiske plandisposition med lærerbolig i bygningens ene halvdel og skolestue(r) i den anden. Et andet væsentligt kriterium var, at skolestuen/ skolestuerne ikke var opdelt i mindre rum, hvorimod tilstedeværelsen af eksempelvis forstuernes klinkegulve, knagerækker, træskohylder og skolestuernes kateterforhøjninger, eventuelle vægpaneler, tavler og faste skabe ikke var et krav, men absolut en fordel i fredningsmæssig henseende. Endelig sigtedes det mod så vidt muligt at finde emner, der kunne illustrere brugen af periodens forskellige, statslige mønstertegninger.

For bedst muligt at sikre en korrekt vurdering af det fremsendte materiale blev samtlige 76 museer efterfølgende kontaktet telefonisk og underrettet om styrelsen valg og fravalg af de foreslåede emner. En nærmere drøftelse med de enkelte museer, der således fik lejlighed til at kommentere og korrigere styrelsens emnegruppe, nedbragte antallet af eventuelle fredningsemner til 97 skoler.

Samtlige 97 skoler, fordelt over det meste af landet, blev besigtiget amtsvis ved en af styrelsens konsulenter, som for hver skole udfærdigede en rapport med tekst og billeder samt en vurdering af

den enkelte bygnings fredningsværdier. På baggrund af konsulentens rapporter nedbragtes antallet af eventuelle fredningsemner yderligere til 17, heriblandt et par "tvivlsomme" emner. De 17 emner fordelte sig med 10 skoler fra perioden 1850-1900 og syv landskoler fra perioden 1900-ca.1920.

Bygningsfredningskontoret besigtigede efterfølgende samtlige 17 emner ultimo 1997/primus 1998 og vurderede herefter, at tre skoler - alle landskoler fra perioden 1900-1920 - må opfattes som oplagte fredningsemner og at andre tre skoler fra perioden 1850-1900 ligger "lige på vippen". Disse seks emner præsenteres derfor for Bygningssynet i et egentligt dagsordenmateriale, hvorimod de resterende emner, der næppe vil kunne fredes da ingen af disse er helt eller nærvæd intakte, præsenteres i kort form for at vise variationen i de udvalgte emner. Disse emner anbefaler styrelsen istedet, at Bygningssynet klassificerer som bevaringsværdige, endvidere at man i forbindelse med enkelte af skolerne henstiller, at kommunen udarbejder en bevarende lokalplan.

P.g.a. den noget ringe kvalitet i de udvalgte emner fra perioden 1850-1900 bør Bygningssynet overveje om gennemgangen nødvendigvis *skal* resultere i een eller fredninger af skoler fra perioden eller om man stiller sig tilfreds med de skoler fra perioden som allerede er fredet (jf. side 11). Blandt de fredede skoler fra 1800-tallet finder man således såvel større byskoler (eks. Sølvgade Skole, Århus Katedralskole og Statsskolen i Roskilde) som stråtede landskoler (eks. Emmerlev Skole og Kongsmark skole), men som tidligere nævnt ingen landskoler fra 1900-tallet.

Konklusion

Styrelsens ønske om, som et forsøgsvis alternativ til de sædvanlige litteratur- og arkivstudier, at etablere et tættere samarbejde med landets lokalmuseer i forbindelse med en temagennemgang, må siges at være delvist opfyldt. Hovedparten af de adspurgte museer har således udvist stor interesse og velvilje for styrelsens projekt, men det må samtidig konstateres at museernes knappe ressourcer i mange tilfælde har vanskeliggjort frembringelsen af et tilstrækkeligt vurderingsgrundlag for styrelsen. Anvendelse af metoden fremover må derfor føre til overvejelser om tilførsel af ressourcer til museerne, eksempelvis til aflønning af en lokal fotograf - et billede siger som bekendt mere end tusind ord.

Ved eventuel fremtidig brug af spørgeskemametoden bør det ligeledes overvejes om styrelsen yderligere skal tydeliggøre de arkitektoniske krav, der stilles til en bygning for at den kan fredes. De mange fraserterede svar i gennemgangen vidner således om væsentlige forskelle i styrelsens og museernes opfattelse af en "velbevaret bygning", foruden at museerne - ikke overraskende - har en tendens til at vægte de kulturhistoriske frem for de arkitektoniske værdier i deres bygningsvurderinger.

Hvad angår den fjerdedel af museerne, som af forskellige årsager ikke fremsendte - eller fremsendte et vanskeligt anvendeligt svarmateriale, har det affødt et geografisk set noget skævt fordelt grundlag for styrelsens emnevalg. Sønderjyllands -, Bornholms og store dele af Storstrøms Amt er således ikke med i gennemgangen og det må overvejes efterfølgende at lave særskilte gennemgange af disse områder for at fuldstændiggøre projektet.

Som det fremgår af ovenstående er det et særdeles bredmasket net, som styrelsen har "trukket" hen over landet. Der kan meget vel fortsat findes adskillige intakte skolebygninger fra perioden 1850-1920, som ikke er "fanget" p.g.a. lokalmuseets manglende deltagelse i projektet, manglende kendskab til skolen eller simpelthen p.g.a. bygningsfredningskontorets fejlvurdering af det fremsendte materiale. Det bør derfor overvejes om man med information gennem pressen om styrelsens netop gennemførte temagennemgang kunne gå et skridt videre i inddragelse af offentligheden og anmode om, at private i lokalmiljøerne henvender sig til styrelsen, såfremt de har kendskab til andre velbevarede skoler fra perioden i samme - eller bedre bevaringsstand som de udvalgte fredningsemner.

Oversigt over museer, der er blevet tilsendt Skov- og Naturstyrelsens spørgeskemaer

Københavns Amt:

Arbejdermuseet, meddelelse om ingen emner
 Amagermuseet, intet svar
 Brønshøj Museum, intet svar
 Københavns Bymuseum, meddelelse om ingen emner
 Søllerød Museum, 5 skemaer
 Ballerup Egnsmuseum, 1 skemaer

Frederiksborg Amt:

Frederiksværkegnens Museum, 2 skemaer
 Museet Færgedgården, 4 skemaer
 Gilleleje Museum, 29 skemaer
 Helsingør Kommunes Museum, 9 skemaer
 Hørsholm Egnsmuseum, 1 skema

Roskilde Amt:

Greve Museum, 7 skemaer
 Køge Museum, 58 skemaer
 Roskilde Museum, 75 skemaer

Vestsjællands Amt:

Haslev Museum, 2 skemaer
 Holbæk og Omegns Museum, 93 skemaer
 Kalundborg og Omegns Museum, 49 skemaer
 Odsherred Museum, 55 skemaer
 Ringsted Museum, 43 skemaer
 Sorø Museum, 61 skemaer

Storstrøms Amt:

Lolland-Falsters Stiftsmuseum, 250 skemaer
 Falsters Minder, 64 skemaer
 Møns Museum, 19 skemaer
 Næstved Museum, 3 skemaer
 Stevns Museum, 24 skemaer
 Sydsjællands Museum, 9 skemaer

Bornholms Amt:

Bornholms Museum, 106 skemaer

Fyns Amt:

Kerteminde Museum, 3 skemaer
 Fåborg Kulturhistoriske Museum, 9 skemaer
 Langelands Museum, 4 skemaer
 Middelfart Museum, 5 skemaer
 Nordfyns Museum, 3 skemaer
 (Fyns Amt, fortsat:)
 Nyborg- og Omegns Museum, meddelelse om ingen emner

Odense Bys Museer, 11 skemaer
 Svendborg og Omegns Museum, 26 skemaer
 Ærø Museum, 13 skemaer
 Vestfyns Hjemstavns gård, meddelelse om ingen emner
 Willemosegårdens Mindestuer, 1 skema

Sønderjyllands Amt:

Haderslev Museum, intet svar
 Midtsønderjyllands Museum, intet svar
 Sønderborg Slot, 32 skemaer
 Tønder Museum, intet svar
 Åbenrå Museum, 2 skemaer

Ribe Amt:

Ølgod Museum, 15 skemaer
 Esbjerg Museum, intet svar
 Den antikvariske samling i Ribe, 3 skemaer
 Fanø Museum, 1 skema
 Grindsted-Vorbasse Museum, 3 skemaer
 Museet på Sønderkov, 5 skemaer
 Varde Museum, 44 skemaer

Vejle Amt:

Horsens historiske Museum, 10 skemaer
 Fredericia Museum, 12 skemaer
 Give Egnens Museum, 10 skemaer
 Glud Museum, 24 emner
 Museet på Koldinghus, meddelelse om ingen emner
 Vejle Museum, 2 skemaer
 Den gl. Skolestue, 12 skemaer

Ringkøbing Amt:

Struer Museum, 4 skemaer
 Herning Museum, 17 skemaer
 Hjerl Hedes Frilandsmuseum, intet svar
 Holstebro Museum, intet svar
 Konserveringscentret, intet svar
 Lemvig Museum, 2 skemaer
 Ringkøbing Museum, intet svar
 Skjern-Egvad Museum, 1 skema

Århus Amt:

Silkeborg Museum, intet svar
 Den gamle By i Århus, intet svar
 Djursland Museum, intet svar
 Ebeltoft Museum, 2 skemaer
 Kult.hist. Museum i Randers, 30 skemaer
 Odder Museum, 12 skemaer
 (Århus Amt, fortsat:)
 Samsø Museum, 3 skemaer
 Skanderborg Museum, 11 skemaer
 Århus Bymuseum, 6 skemaer

Viborg Amt:

Fur Museum, 2 skemaer

Morsland hist. Museum, 2 skemaer

Skive Museum, intet svar

Museet for Thy og Vester Hanherred, 10 skemaer

Viborg Stiftsmuseum, 5 skemaer

Nordjyllands Amt:

Bangsbo Museum, 34 skemaer

Hadsund Egnsmuseum, 1 skema

Læsø Museum, 5 skemaer

Løkken Museum, 33 skemaer

Skagen Fortidsminder, 3 skemaer

Sundby Samlingerne, 1 skema

Sydhimmerlands Museum, intet svar

Sæby Museum, 47 skemaer

Try Museum, 5 skemaer

Vendsyssel Museum, 3 skemaer

Vesthimmerlands Museum, intet svar

Ålborg Historiske Museum, 15 skemaer

Diverse:

Ole Rømers Museum, Tåstrup, meddelelse om ingen emner

Sophienberg, Nordsjællands Folkemuseum, meddelelse om ingen emner

Historisk rids over skolebyggeriet 1700- ca. 1920

Selvstændige skolebygninger var i 1700-tallet fortrinsvis forbeholdt latinskoler og kirkeskoler i større byer. Dertil kom de 240 rytterskoler, der på Frederik den Fjerdes foranledning opførtes i årene 1721-27. Til rytterskolerne udarbejdedes mønstertegninger, der angav grundmurede huse med stråtag eller teglhængt tag. Foruden skolestue rummede skolen lærerbolig og stald.

Landets øvrige skoler indrettedes derimod i "tilfældigt" tilgængelige lokaler. For landskolerne, som Christian den Sjette ved forordninger omkring 1740 forsøgte at få oprettet i hvert sogn, var det oftest et almindeligt stråtagt bindingsværkshus, mens byskolen kunne placeres i f.eks. en lejlighed.

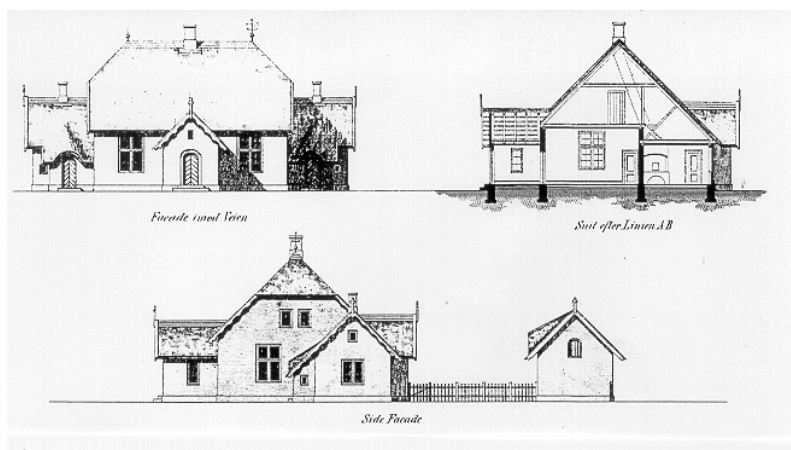
Skoleanordningen af 1739 gjorde skolegang til en betingelse for konfirmation, men først med Folkeskoleloven af 1814 blev det bestemt, at alle børn skulle modtage en elementær undervisning. En egentlig institutionalisering af skolen indledtes således først i 1800-tallet. Gradvist øgedes accepten af skolen som et naturligt led i alle børns liv, først blandt byernes bedrestillede borgerskab og blandt den mere velstående del af bondestanden, hvorimod fattige forældre på landet og i byerne helt ind i det 20. århundrede holdt børnene fra skolen af økonomiske årsager.

I 1829 udsendtes et sæt mønstertegninger for landskoler, der dog ikke adskilte sig nævneværdigt fra rytterskolerne. Bygningerne var blevet lidt større, hvad der især kom lærerboligen til gode. Skolen skulle nu se ud af mere end et almindeligt landsbyhus; der skulle skabe respekt om undervisningen og om skolelæreren. Tegningerne fulgte 1814-ordningen om skolebygninger på landet og i købstæderne, som af hygiejniske årsager krævede, at skolestuen skulle være mindst fire alen høj, at vinduer og døre skulle være tætte, og at vinduerne skulle kunne åbnes.

Institutionaliseringen af skolen synes forstærket af Grundlovens vedtagelse i 1849, idet man nu til lagde skolerne en forpligtigelse til at ruste børnene til at forvalte demokratiet. Selve skolebygningerne blev også vist en hidtil uset interesse. Det var først og fremmest det offentlige der byggede selvstændige skolebygninger, mens privatskoler fortsat indrettedes i allerede eksisterende lokaler. I årene efter århundredets midte gik staten ind med økonomisk støtte i form af statstilskud til lærerpensioner og til skolebygninger.

I 1856 fremsattes en ny skolelov med regler for de fysiske og dermed hygiejniske forhold i skolebyggeriet på landet, hvorfor man efter århundredets midte i stadig stigende grad lagde vægten på de hygiejniske forholds betydning for børnenes fysiske såvel som psykiske sundhed. Børnene skulle opdrages til et sundt liv, og da adskillige af børnene led under dårligt helbred, så skolen især i storbyerne det som sin opgave at afhjælpe de værste skavanker og at lære børnene en mere hygiejnisk livsform.

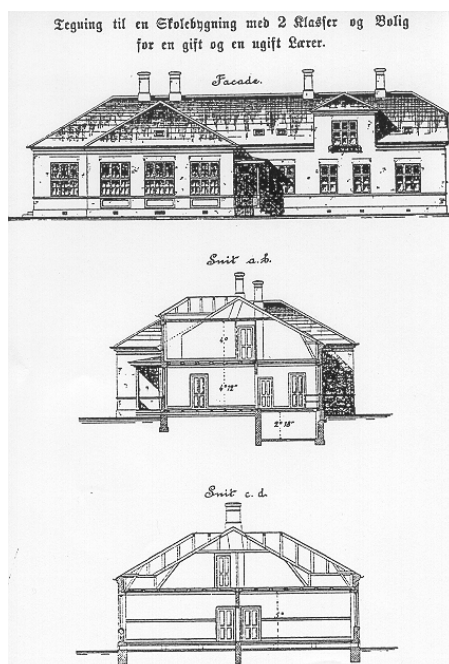
Loven fulgtes årene efter op med et nyt sæt mønstertegninger, udført af arkitekt J.D. Herholdt - disse tegninger, udført i en slags nationalromantisk skønvirkestil, fik imidlertid af uvisse årsager ikke større betydning for skolebyggeriet. I skoleloven fastsattes rumarealet pr. barn til 2,8 kubikmeter, foruden at det fordredez, at skolerne rummede en forstue til børnenes tøj (ofte tilbygget de ældre skoler), og at skolestuens vinduer placeres så tæt på taget som muligt. Husene kunne være i bindingsværk med stråtag eller grundmurede med tegltag, og lærerboligen anbragtes fortsat i samme hus som skolestuen, men med egen indgang - der skulle nu for alvor skabes respekt om lærerens person. Endvidere bestemtes det, at kun 100 børn måtte søge skolen ad gangen, og til aflastning måtte der opføres en ny skole eller en porgeskole til aflastning af den gamle.

J.D. Herholdts statslige mønstertegninger, 1857

I sidste halvdel af 1800-tallet steg antallet af skolebygninger derfor markant, ikke mindst som følge af befolkningstilvæksten og den stigende økonomiske velstand. Omkring 1860 fandtes der således ca. 2600 landskoler, i 1881 knap 3000 og i 1905 ca. 3200 landskoler. Antallet af byskoler er vanskeligere at få rede på, men det kan oplyses, at der i 1904 var 140 købstadsskoler og 46 skoler i hovedstadsregionen. Væksten i antallet af skoler er dog ikke ensbetydende med, at der udelukkende er tale om nybyggeri, nye skoler kunne placeres i eksisterende lokaler, men det er nærliggende at formode at de tilkomne skoler blev placeret i nye bygninger.

I 1900, 1913 og senest i 1941 fulgte nye mønstertegninger, udført af tidens toneangivende arkitekter; hvilket må opfattes som et udtryk for ønsket om at skabe respekt for skolens samfundsmæssige funktion. Som de øvrige mønstertegninger giver disse tegningerne især et billede af udformningen af tidens skolebyggeri på landet, hvortil mønstertegningerne var beregnet, idet de tilhørende cirkulærlærers bestemmelserne for landskolebyggeriet gjaldt som et mindstekrav for byskolerne.

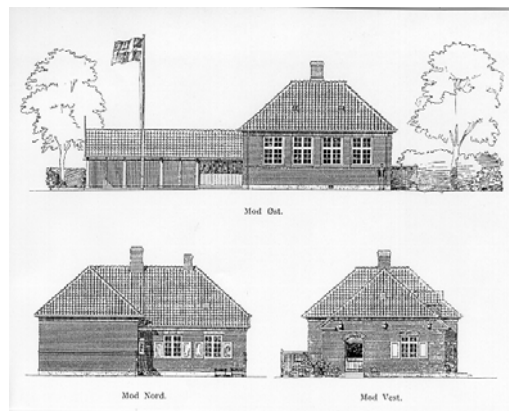

Christian Thurens statslige mønstertegninger, 1900

Christian Thurens mønstertegninger fra år 1900 havde to ambitioner: Skolebyggeriet skulle dels være billigt, dels skulle det leve op til tidens skolehygiejniske fordringer. Thurens tegninger viser således en stribe helt enkle skolehuse, ifølge det medfølgende cirkulære skulle de opføres i grund-

mur med naturskifertage, sidstnævnte krav blev dog ofte fraveget til fordel for teglstenstage. Vinduesarealets forhold til gulvarealet skulle være 1:5, hvorimod det endnu ikke var et krav, at landskolen skulle have en gymnastiksal. Mange steder var gymnastik imidlertid så populært i befolkningen, at skolebyggeriet blev kombineret med opførelsen af en gymnastiksal, gerne opført efter Andreas Bentsens statslige mønstertegning, ligeledes fra 1900. Hvor man ikke formåede at opføre en selvstændig gymnastiksal blev de gymnastiske udfoldelser fortsat praktiseret i skolegården, gerne med et par flytbare redskaber.

Idet Thuréns tegninger affødte en del kritik fra bl.a. Arkitektforeningen, som mente, at hans mønsterskoler stilistisk harmonerede dårligt med den landlige byggestil, blev en ny række typetegninger udført allerede i 1913 med udgangspunkt i de gamle danske byggeskikke og inspireret af skønvirkebevægelsen. Stilen, der siden blev kendt som Bedre Byggeskik, foretrak de gode danske byggematerialer; røde sten, granit og røde teglsten, suppleret med træværk malet i rødt, hvidt eller grønt. En af arkitekterne var Martin Nyrop, der ved sine mønstertegninger gjorde den trelængede skole i røde sten, granit og røde teglsten med hhv. lærerbolig, skolestue og gymnastiksal til en umådelig populær skoletype på landet i de første årtier af 1900-tallet. Nyrop lavede ligeledes mønstertegninger til den lille landskole med ét klasseværelses - en type som griber tilbage til de ældste mønstertegninger med bolig i den ene side og skolestue i den anden. Forskellen bestod imidlertid grundlæggende i, at man nu tydeligt kunne se, hvad der var skole og hvad der var bolig - bygningen skulle være "anseelig og monumental". Om lærerboligen hed det, at den burde være noget ud over det almindelige, da læreren "stod over den lokale befolkning", men den måtte heller ikke være for herskabelig, således at børn eller forældre følte sig "trykkede" ved besøg i lærerboligen.

Martin Nyrops statslige mønstertegninger til en lille landskole, 1913

Med vedtagelsen af en ny folkeskolelov i 1937 blev der lagt op til en centralisering af skolevæsenet på landet, og større centralskoler i de større byer kom efterhånden til at erstatte de små lokale landskoler, der i første omgang ofte omdannedes til nær- og forskole for folkeskolens yngste elever. Hvor antallet af større skoler i købstæderne og hovedstadsregionen derfor forøgedes i 1900-tallets første årtier forsvandt der alene i femåret 1937-1941 110 landskoler. De mange landskoler, der er medtaget i nærværende temagennemgang tjener i dag typisk som privatboliger (med deraf følgende ændringer), hvorimod periodens byskoler (eks. Sct. Jacobi i Varde og Strynø Skole) i kraft af deres størrelse fortsat fungerer som (mere eller mindre ombyggede) kommuneskoler.

Kronologisk oversigt over fredede skoler, opført i perioden 1840-1920

Statsskolen
Domkirkepladsen 1, Roskilde by
Opført 1842 af J.H. Koch
Fredet 1924

Den gamle Skole
Degnestræde 7, Greve Kommune,
Opført 1834, 1867, tilbygget 1926
Fredet 1989

Latinskolen
Skolegade 8, Hjørring by
Opført ca. 1840
Fredet 1976

Øster-Højst gamle Skole
Kirkevej 2, Løgumkloster Kommune
Opført 1844
Fredet 1954

Den gamle Latinskole
Lille Gråbrødrestrede 1, Odense by
Opført 1845 af J.H. Koch
Fredet 1945

Sølvgades Skole
Sølvgade 16, København by
Opført 1846-47 af P.C. Hagemann
Fredet 1982

Günderoths Skole
Nygade 48, Åbenrå by
Opført 1847
Fredet 1971

Skolen ved Skt. Knuds kirke
Sjællandsgade 48-50, Fredericia by
Opført 1848
Fredet 1973

Nordby Borgerskole
Skolevej 5-7, Nordby, Fanø
Opført 1849, udvidet 1862, 1968 og 1876
Fredet 1945

Den tidlige Katedralskole
Gåskærgade 28, Haderslev by
Opført 1854
Fredet 1954

Borgerskolen og Katrinegadesalen
Skolegade 2, Kolding by
Opført 1856, 1881
Fredet 1988

Katedralskolen
Puggårdsgade 22, Ribe by
Opført 1856 af Ferd. Thielemann
Fredet 1918

Emmerlev Skole
Emmerlevvej 20, Højer Kommune
Opført 1857
Fredet 1991

Søetatens Pigeskole
Borgergade 111, København by
Opført 1858 af Bernhard Seidelin
Fredet 1992

Tøxens Skole
Nørregade 43, Køge by
Opført 1859
Fredet 1983

Kongsmark Skole
Gl. Skolevej 6, Skærbæk Kommune
Opført 1871
Fredet 1979

Vester Hæsinge Skole
 Birkevej 17, Broby Kommune
 Opført i slutningen af 1800-tallet
 Fredet 1989

Århus Katedralskole
 Denne del af skolen opført 1903-05 af Hack Kampmann
 Skolegyden 1, Århus By
 Fredet 1996

Ryegade Skole
Ryegade 52, Ålborg by
Opført 1911 og 1917 af Oscar Beck
Fredet 1995

Rådvad Skole
Rådvad 1, Lyngby-Tårnby Kommune
Opført 1918-19 af H. Lønborg-Jensen
Fredet 1983

Viborg Katedralskole
Gammel Skivevej 2, Viborg by
Opført 1920-26 af Hack Kampmann
Fredet 1987

Sct. Severin Skole
Moltrupvej 1, Haderslev
Opført 1924 af Chr. Hansen
Fredet 1994

Kronologisk oversigt over besigtigede, mulige fredningsemner fra perioden 1850-1900

Trønninge Skole

Trønninge By 28, Regstrup, Svinninge Kommune, Vestsjællands Amt

Opførelsesår: 1846

Ejer: Familien Tassing

Nuværende anvendelse: Skole frem til 1954, i dag privatbolig/skiltemagerværksted

Vinkelbygget, grundmuret bygning med pudsede, gulmalede facader og stråtag samt to nye tagkviste mod vejen og en mod gården, alle tre med opsprossede vinduer med termoglas. Fire vinduer i hovedfacaden er de oprindelige, de øvrige vinduer, herunder de større vinduer i skolestuen, er fra dette århundrede. Desuden ny hoveddør og ny tofløjet hoveddør. Bag skolen fritliggende udhus i bindingsværk i meget dårlig vedligeholdelsestand, huset påtænkes derfor nedrevet snarest.

I det indre er den oprindelige ruminddeling hovedsageligt bevaret med en centralt placeret forstue, hvorfra man har adgang til den tidligere skolestue i husets østlige ende, mod vest til den tidligere lærerbolig. Udskuddet med køkken/badeafdelingen nord for skolestuen er angiveligt tilføjet den oprindelige bygning omkring århundredeskiftet. Skolestuen, der i dag fungerer som opholdsstue, er bevaret i sin fulde udstrækning og har desuden de for skolestuer så karakteristiske store vinduer. Overalt har man bibeholdt de oprindelige brædegulve og egetræsådrede fyldningsdøre, lofterne er mellem bindbjælkerne beklædt med lærred eller staffede brædder.

Styrelsen finder ikke, at den tidligere Trønninge er fredningsværdig p.g.a. et par uheldige ombygninger, herunder tre tagkviste og en ny hoveddør, foruden at udhuset påtænkes nedrevet. Styrelsen skal istedet anbefale, at bygningen klassificeres som bevaringsværdig.

Søby Skole

Nørrevejen 2, Ærøskøbing Kommune, Fyns Amt

Opførelsesår: 1847

Ejer: Boet efter Inger Frydenberg

Nuværende anvendelse: Skolen nedlagt i 1968, derefter kommunebibliotek, siden 1975 privatbolig

Grundmuret, pudset og gulmalet længehus med teglhængt, oprindelig stråtekt halvvalmet tag. En midtstillet trefags gavlkvist har ved tagomlægningen erstattet den oprindelige etfags gavlkvist. Mod gaden to ældre to-fløjede indgangsdøre, opr. til hhv. skole og førstelærerbolig og i havefacaden to nye havedøre med glas. Desuden blændet dør til andenlærerbolig i vestlige gavl. Husets oprindelige korspostvinduer med småsprossede rammer er i dette århundrede udskiftet med klassicistiske vinduer. Ved husets østre gavl tilbygget udhus med halvtag, bevaret med to retirader.

I det indre er bygningens oprindelige plan med en firefags, gennemgående skolestue med elevforstue, flankeret mod øst af en stor førstelærerbolig og mod vest af andenlærerbolig delvist ændret i forbindelse med bygningens indretning først til bibliotek og siden til privatbolig. Skolestuen er dog bibeholdt i sit oprindelige omfang, men indrettet med åbent køkken i ene hjørne og væggene delvist beklædt med "cigarkassetræ". En del ældre fyldningsdøre er bevaret, men nyere nedhængte lofter under førstelærerboligens bindbjælker.

Styrelsen finder ikke, at den tidligere Søby skole er et oplagt fredningsemne -sammenfattende er bygningen ret ændret; idet ydre i er facadebehandling, tagbelægning, gavlkvist og havedøre ændret i forhold til det oprindelige, i det indre er plandisposition og indretning af skolestuen ændret. Styrelsen skal istedet anbefale, at bygningen klassificeres som bevaringsværdig.

Dåstrup Skole

Byvejen 16-18, Dåstrup, Ramsø Kommune, Roskilde Amt.

Opførselsår: 1850-erne, tilbygget i 1930-erne

Ejer: Ramsø Kommune

Funktion: Lokalthistorisk arkiv/ privatbolig

Grundmuret, gulkalket bygning, bestående af længe med lærerbolig og tidligere skolestue, vinkelret herpå skolestue-tilbygning fra 1930-erne med store, opsprossede vinduer. Begge længer har sadeltag, hængt med betonsten, ældre vinduer og nye indgangsdøre i moderne stil. Endvidere gulkalket udhus med valmtag, udhuset rummer vognport og retirader.

I det indre er den ældste længes oprindelige plan ændret, tidligere forstue og skolestue er opdelt og indrettet til arkiv, der er opsat plader i de fleste lofter og de mange døre er udskiftet med nye, plane døre.

Styrelsen finder ikke, at den tidligere Dåstrup skole er et fredningsværdig, men det anbefales at den istedet klassificeres som bevaringsværdig, bl.a. p.g.a. dens betydning for helheden omkring Dåstrup Kirke.

Sct. Jacobi Skole

Kirkepladsen 1, Varde, Ribe Amt

Opførelsesår: 1856, gymnastikbygning 1885, desuden udvidelser fra 1912-1980-erne

Ejer: Varde kommune

Nuværende anvendelse: skole

Skolebygningen er en to-etages, 11 fag lang længebygning i rød blankmur med hvidpudset cordon-gesims og halvvalmet tag, hængt med røde teglsten. Overalt har man bevaret de oprindelige vinduer (idet man troede skolen var fredet), men indsat ny, tofløjet indgangsdør mod skolegården og i gårdens tagflade en hel række store ovenlysvinduer. Skolebygningens indre er fuldkommen nyindrettet.

Den fritliggende gymnastikbygning fra 1885 er nyindrettet til skolebibliotek med indskudt dæk og spindeltrappe.

Styrelsen finder ikke, at Sct. Jacobi Skole er fredningsværdig, men at den i lighed med kommuneatlases Vardes klassificering er yderst bevaringsværdig.

Søby Skole

Skovballevej 116, Tåsinge, Svendborg Kommune, Fyns Amt

Opførelsesår: 1858

Ejer: Lone Nielsen

Nuværende anvendelse: Privatbolig

Grundmuret tifags længehus med pudsede, malede facader i lakserødt, teglhængt halvvalmet tag og to nyere skorstenspiber. Originale vinduer og tofløjede fyldningsdøre, hoveddøren flyttet i forbindelse med indretning af stor forstue med trappe til loftsetagen. Ny havedør med glas i ene gavl. Bag skolen delvist pigstensbelagt gårdsplads og fritliggende, velbevaret udhus i bindingsværk med teglhængt halvvalmet tag og ældre døre og vinduer.

I det indre fornemmes stadig den oprindelige planløsning med skolestue i bygningens ene halvdel, lærerbolig i den anden. Formentlig har den firefags skolestue været gennemgående, men en mindre del er sidenhen inddraget til "garderobegang" til eleverne i forbindelse med etablering af separat elevindgang på skolens bagside. Endvidere er den oprindelig fælles lærer-/elevforstue udvidet og ny trappe til loftsetagen opsat. Bygningen har i flere rum, bl.a. i skolestuen, bevaret sine oprindelige plankegulve og hovedparten af de oprindelige fyldningsdøre er ligeledes bibeholdt.

Styrelsen finder ikke, at den tidligere Søby skole er frednigsværdig. På trods af, at den smukt beliggende bygning er velholdt og forholdsvis velbevaret, har malingen af facaderne, flytningen af indgangsdøren og den indvendige ombygning af forstuen ændret bygningen væsentligt i forhold til dens oprindelige udtryk. Det anbefales istedet, at skolen klassificeres som bevaringsværdig.

Vornæs Skole

Vornæsvej 39, Tåsinge, Svendborg Kommune, Fyns Amt
Opførelsesår: 1863
Ejer: Petra Sofie Hansen
Nuværende anvendelse: Privatbolig for lærerenken

Symmetrisk anlagt, trelænget anlæg med en 11 fag lang, kombineret skolestue og lærerbolig og vinkelret herpå to fritliggende udlænger, opført som hhv. lo og vognport/huggehus, men i dag med funktion af depotrum. Alle længer er i hvid-berappet grundmur, sadeltagene er stråtækte, desværre med en nyere, stor tagkvist på hovedhusets haveside. De to oprindelige, to-fløjede indgangsdøre til hhv. lærerbolig og skolestue er bevaret, desuden er alle vindueskarme oprindelige, men fem vinduer mod nord og to mod syd har nye rammer med termoglas, resten er de originale. I havefacaden ny dobbelt havedør.

I det indre er den oprindelige plan ændret i flere omgange og væsentligste ændring er opdelingen af skolestuen i to mindre rum. En stor del af de oprindelige plankegulve og fyldningsdøre er dog bevaret.

Styrelsen finder, at den tidligere Vornæs skole p.g.a. sin fine helhedskarakter er et muligt fredningsemne og vil derfor forelægge sagen for Bygningssynet i et egentligt dagsordenmateriale (vedlagt).

Salby-Taarup skole

Hindsholmvej 339, Kerteminde Kommune, Fyns Amt

Opført 1876, 1919

Ejer: Gunnar Flyvholm

Nuværende anvendelse: Privatbolig

Tolænet anlæg, bestående af skolebygning/lærerbolig fra 1876,, skolestue fra 1919 og fritliggende udhus (u. opf.å.).

Skolebygning/lærerbolig fra 1876 er et gulmalet længehus (oprindelige gul blankmur) med halvvalmet tag med røde teglsten (oprindelig stråtekt), vinduer hovedsageligt fra 1919 og ældre fyldningsdøre. Oprindelig opdelt i lærerbolig og skolestue, adskilt af central, fælles forstue, men i 1919 indrettet til én stor lærerbolig, hvorved skolestuen blev opdelt ved skillevæg. Overalt fyldningsdøre fra 1919, lofterne listeklædte.

Meget velbevaret, fritliggende skolestue fra 1919, hvidkalket, grundmuret længehus med gavlkvist, halvvalmet tag med røde teglsten, originale vinduer og indgangsdør. I det indre er den oprindelige plan og indretning bibeholdt; forstue med klinkegulv og knagerækker, skolestue med plankegulv, kateterforhøjning, tavle og skabe.

Styrelsen finder ikke, at den tidligere Salby-Taarup skoles ældre skolebygning p.g.a. de mange ændringer er fredningsværdig, hvorimod den fritliggende skolestue fra 1919 synes fredningsværdig, men vanskelig at frede alene. Det anbefales i alle fald, at hele anlægget klassificeres som særdeles bevaringsværdigt, bl.a. p.g.a. skolens meget fine beliggenhed.

Jegindø Skole

Kongevejen 47, Jegindø, Thyholm Kommune, Ringkøbing Amt
 Opførelsesår: 1876
 Ejer: Søren Schønnemann Kristensen
 Nuværende anvendelse: Privatbolig, p.t. tom

Ti fags længebygning i gul blankmur, sadeltag hængt med cementsten og med en nyere, skalmuret gavlkvist. Fem originale vinduer mod nord, øvrige vinduer fra forskellige perioder, desuden ny hoveddør med sideglas. Fritliggende, meget misligholdt stald-/udhuslænge i rød blankmur med pandeplade-tag.

I det indre er hovedhusets oprindelige plan bibeholdt med en centralt placeret forstue, flankeret mod øst af skolestue, mod vest af tidl. lærerbolig. Den gennemgående skolestue står i sin oprindelige udstrækning og har brædegulv og fyldningsdøre, men nedsænket loft. I lærerboligen er de oprindelige fyldningsdøre bevaret, foruden de fleste rums brædegulve, desuden lærerkontorets kakkelovn og skabelonmalede vægge. Gavlværelsets gulv er ødelagt og taget op p.g.a. nedsivende vand med deraf følgende rådeskader.

Styrelsen finder ikke, at den tidligere Jegindø skole på trods af sine mange intakte, indvendige detaljer er et fredningsemne, idet bygningen som følge af mange års misligholdelse er så ødelagt og nedslidt at en "genopretning" vil medføre en omfattende udskiftning af de originale materialer.

Nølev-Assedrup Skole
 Assedrupvej 53, Odder Kommune, Århus Amt

Opførelsesår: 1892

Ejer: Sture Vinter Møller

Nuværende anvendelse: Privatbolig

Nyligt istandsat, T-formet bygning i rød blankmur med heltag i skifer med stort udhæng og en stribe ovenlysvinduer i tagfladen mod vejen. Ny hoveddør, nye have- og gavldøre og i alt 18 termovinduer med hvide rammer. I skoledelen i T-ets "overligger" har man bibeholdt de store, ældre skolestuevinduer. I forlængelse af bygningens østlige gavl ligger et udhus med garager, forbundet med skolen med plankeværk.

I det indre, som kun er besigtiget af styrelsens konsulent, er den oprindelige plan delvist bevaret med lærerbolig i bygningens længdegående længe og skoledel med to skolestuer og gymnastiksal i den tværgående længe. Skolestuerne, der fungerer som depot, står i deres oprindelige omfang, men har fået nedhængte lofter og nyere liste-panelbelægning af væggen. En lignende listebeklægning er opsat i gymnastiksalen, som tillige har nedhængt loft, der dog planlægges nedtaget. I den totalt ny-istandsatte lærerbolig har man delvist respekteret den oprindelige plan, men trappen til loftet er nedtaget og lofterne blevet bræddeklædt. En del ældre fyldningsdøre retableret/istandsat.

Styrelsen finder ikke, at den tidligere Nølev-Assedrup skole er fredningsværdig bl.a. p.g.a. de mange vinduesudskiftninger. Det anbefales istedet, at skolen klassificeres som bevaringsværdig.

Hjelm skole

Rytzebækvej 10, Stege Kommune, Storstrøms Amt

Opført: 1897

Ejere; Elise Rabjerg

Nuværende anvendelse: Privatbolig for lærerenken

Vinkelbygget, grundmuret, gulmalet bygning (oprindelig rød blankmur) med skifertækket sadeltag. Den ene længe oprindelig lærerbolig, den anden skolebygning med to selvstændige indgange til to skolestuer. Originale yderdøre - bortset fra en ny terrassedør i lærerboligens gavl - og vinduer med småsprossede rammer. Gulmalet udhus med pandepladetag, huset indrettet til stald og vognport, og mellem stuehus og udhus gulmalet vaskehus.

I det indre er den oprindelig plan hovedsageligt bevaret - i lærerboligen ferniserede bræddegulve og ådrede fyldningsdøre, men overalt listelofter. Desuden er en enkelt skillevæg nedtaget mellem to mindre stuer. I skolelængen har elevforstuerne bevaret det originale, skakternede klinkegulv og skolestuerne står intakte med plankegulve, pudsede lofter, malede fyldningsdøre og kateterforhøjninger.

Styrelsen finder, at den tidligere Hjelm skole er et muligt fredningsemne, hvorfor sagen vil blive forelagt Bygningssynet i et egentligt dagsordenmateriale (vedlagt).

Kronologisk oversigt over besøgtede, mulige fredningsemner blandt landsskoler fra perioden 1900-1920

Neder Donnerup Skole

Vejlevej 204, Give Kommune, Vejle Amt

Opførelsesår: 1901

Ejer: Vibeke Teisen

Nuværende anvendelse: privatbolig siden skolens nedlæggelse i 1969

Vinkelformet bygning i rød blankmur med halvvalmet, skifertækket tag. Fem termovinduer med hvide rammer i facade og gavl i tidligere lærerbolig, ellers er oprindelige vinduer, herunder skolestuens store vinduer, bevaret, foruden de originale indgangsdøre med fyldninger. Lille udhus med nyere, tilbygget verandastue, mellem skole og udhus samt ny carport. Skolen omgivet af "belærende og opdragende" have med bl.a. elevernes badebassin, drikkefontæne, stenstøtter m.v.

I det indre er skolens oprindelige planløsning hovedsagelig bevaret med skolestue med egen forstue og indgang mod øst og lærerbolig mod vest. Skolestuen står i sit oprindelige omfang og har bibeholdt de oprindelige bræddegulve, vægpaneler, tavler, kateterforhøjning og væginskription. I lærerboligen har man nedtaget en skillevæg mellem to mindre stuer og en væg mellem samme og køkkenet. Flere af rummene, bl.a. stuen har endvidere fået bræddeklædte lofter, ellers fremtræder boligen i velholdt stand med originale bræddegulve og fyldningsdøre.

Styrelsen finder ikke, at den tidligere Neder Donnerup skole er fredningsværdig, bl.a. pga. af vinduesudskiftninger og nedtagelse af væsentlige skillevægge. Istedet anbefales det, at skolen med tilhørende have klassificeres som bevaringsværdig.

Lundby Skole

Lundbyvej 99, Tåsinge, Svendborg Kommune, Fyns Amt

Opførelsesår: 1901

Ejer: Metha Toftegård

Nuværende anvendelse: Privatbolig

Grundmuret rødstensbygning med skifertækket heltag, korsformet grundplan, oprindelig indrettet med lærerbolig i den længdegående længe og to skolestuer med hver sin forstue i tværlængen. Skolen har nye hoveddøre med fyldninger, ny havedør og nye glasdøre til forstuerne, men overalt de originale vinduer med opsprossede, hvidmalede rammer og i skolestuerne det karakteristiske store vinduesformat. Parallelt med skolen fritliggende udlænge i rød blankmur og med skifertag, i dag indrettet til dobbeltgarage (med nye garageporte) og udhus.

I det indre er skoledelen udlejet til én bolig, hvor forstuerne fungerer som hhv. bryggers med delvist bevaret klinkegulv og (nyindrettet) køkken, den ene skolestue står i sin oprindelige størrelse, fra den anden har man adskilt et fag til forstue med ny trappe til tagetagen der en indrettet til beboelse. Tidligere lærerbolig har gennemgået en række rumændringer og fået listeloft, forsænkede plade-lofter og ny trappe til tagetagen. Overalt i skolen har man bevaret de oprindelige fyldningsdøre.

Styrelsen finder ikke, at den tidl. Lundby skole er fredningsværdig, bl.a. p.g.a. den mange ændringer i plandispositionen. Det anbefales istedet at klassificere skolen som bevaringsværdig.

Strynø Skole

Nørrevej 1, Strynø, Rudkøbing Kommune, Fyns Amt

Opførelsesår: 1905

Ejer: Rudkøbing Kommune

Nuværende anvendelse: skole, bibliotek og forsamlingsal

Skolen, der fortsat er i funktion for øens børnehaveklasse - 4. klasse, er en efter omstændighederne ret stor, grundmuret rødstensbygning i to etager med frontispice på gårdfacaden og halvvalmet tag, hængt med sortglaserede teglsten. Bygningens taskekviste i gavlene er sammen med den ene af de oprindeligt fire skorstene nedtaget, hvorimod de oprindelige, blåmalede indgangsdøre med fyldninger og overalt de originale, opsprossede vinduer med hvidmalede rammer er bevaret. Vinkelret på skolen fritliggende samtidig udlænge med vognport og depotrum, oprindeligt indrettet til vaske- og huggehus.

I det indre rummer skolen to (oprindelig tre) skolestuer, hvoraf den ene fortsat er i brug til undervisning og den anden, sammenlagt af to oprindelige skolestuer, fungerer som gymnastiksal, øens forsamlingslokale og folkebibliotek. Skolestuerne fremstår med de oprindelige bræddegulve, bjælkelofter, mørktbejdsede paneler og - som i resten af skolen - de originale fyldningsdøre. Mod gården to forstuer til eleverne, begge med de originale, skakternede klinkegulve, den ene forstue har desuden bevaret knager og bænke, den anden er desværre blevet indrettet til køkken i nyere tid. De tre lærerboliger i tagetagen med selvstændige trappeopgange er delvist bevarede, men meget nedslidte - den midterste lejlighed er nedlagt og inddraget i den vestvendte, der anvendes til ungdomsklub, mens den østvendte lejlighed fortsat er i brug.

Styrelsen finder, at den i det ydre særdeles velbevarede Strynø Skole er et muligt fredningsemne, hvorfor sagen vil blive forelagt Bygningssynet i et egentligt dagsordenmateriale (vedlagt).

Egense skole

Højensvej 199, Svendborg Kommune, Fyns Amt

Opførelsesår: 1908

Ejer: Eva og Klaus Johannssen

Nuværende anvendelse: Privatbolig

Korsformet rødstensbygning med halvvalmet tag med sortglaserede teglsten. Vinkelret på skolem en lille udlænge med depotrum og tidl. retirader. Originale yderdøre med fyldninger og originale, nyistandsatte vinduer med hvide rammer samt to oprindelige tagkviste i gadefacaden. Havefacaden har beklageligvis fået opsat to ovenlysvinduer.

I det indre har man bevaret den oprindelige plan med to separate forstuer, begge med klinkegulve, den ene dog indrettet til bryggers. Bag forstuerne to skolestuer, bevaret i deres grundform og med plankegulve og fyldningsdøre. Den ene stue har dog fået nedsænket loft, som planlægges nedtaget og linoleumsgulv, som ligeledes vil blive fjernet, endvidere har man nedrevet væggen mellem skolestuen og kontoret, væggen planlægges retableret, dog med dobbelt fyldningsdør. I lærerboligen er rumstrukturen en smule ændret; skillevæg mellem to stuer nedtaget og mellem tredje stue opsat jernbjælke - denne vil formentlig erstattes af væg med dør som førhen. Førstesalen udlejet, og der er etableret spisestue med ovenlysvindue i tidl. gavlrum.

Styrelsen finder, at den tidligere Egense skole er et oplagt fredningsemne, og sagen vil blive forelagt Bygningssynet i et egentligt dagsordenmateriale (vedlagt).

Vandborg Skole

Kirkengårdsvej 38, Lemvig Kommune, Ringkøbing Amt

Opført: 1910, gymnastiksal 1913

Nuværende anvendelse: Privatbolig/ pædagogisk værksted

Skolen består af skolebygning samt vinkelret herpå fritliggende gymnastikbygning.

Skolen er en stor, hvidmalet længebygning med højt, halvvalmet tegltag med røde sten og midtstillet gavlkvist. Tre nyere hoveddøre (til de tre skolestuer), ny havedør, men mange af de oprindelige, opsprossede vinduer bibeholdt, dog er skolestuernes vinduer udskiftet til termovinduer, og de oprindelige vinduer der er gemt på loftet bortlovet til ejerens datter.

I det indre er den oprindelige plan bibeholdt med tre selvstændige elev-forstuer med lakerede brædegulve med tremmeriste, knager og træskohylder, bag forstuerne tre skolestuer, bibeholdt i deres oprindelige omfang, den midterste dog med listeklædt loft og nyopsat køkkenindretning langs den ene kortvæg.

Gymnastikbygningen, der fungerer som privatbolig og atelier er ligeledes en hvidkalket længebygning med halvvalmet tegltag med røde sten. Nyere hoveddør, men oprindelige, opsprossede vinduer. Tilbygning med beboelses- og baderum i forlængelse af den ene gavl. I det indre har gymnastiksalen bibeholdt sit staffede listeloft, de originale gulve og sine malede á la grecque borter.

Styrelsen finder ikke, at den tidl. Vandborg skole er fredningsværdig p.g.a. vindues- og dørudskiftninger. Det anbefales imidlertid, at skolen klassificeres som absolut bevaringsværdig som en væsentlig del af den meget fine helhed omkring Vandborg Kirke.

Skærup Skole

Nederbyvej 18, Skærup, Børkop Kommune, Vejle Amt

Opførelsesår: 1913

Ejer: E. M. Petersen

Nuværende anvendelse: Privatbolig for lærerenken

Vinkelformet bygning i rød blankmur med halvvalmet teglhængt tag med røde teglsten og tre originale skorstene. Overalt originale fyldningsdøre med rød-hvidmalede fyldninger originale vinduer med småsprossede, hvidmalede rammer i rødmalede karme. Fritliggende, vinkelformet, meget falddefærdigt udhus i rød blankmur med sadeltag med røde teglsten.

Skolens ydre, såvel som dens indre er særdeles velbevaret, takket være stedets ejer, lærerenken, der her har født sine ti børn. Den oprindelige plan er fuldstændig intakt med skolestue med egen forstue i skolens tværlængde og lærerbolig med egen indgang i bygningens længdegående længe. Skolestuen står fuldstændig intakt med lakerede bræddegulve, pudset loft, kateterforhøjning med kateter og den originale kakkelovn, forstuen med originale sort-hvide klinker i skaktern. Forstuens to toiletter er formentlig indrettet efter skolens opførelse til afløsning af de udendørs lokummer. I lærerboligen, som i resten af bygningen har man bevaret de oprindelige fyldningsdøre og lakerede bræddegulve og overalt de pudsede lofter, bortset fra lærerboligens køkken og kontor, hvor man har opsat umalede profilbrædder.

Styrelsen finder, at den velbevarede skole i Bedre Byggeskik stil er et oplagt fredningsemne, hvorfor sagen forelægges Bygningssynet i et egentligt dagsordenmateriale (vedlagt).

Birkede Skole

Møllevej 16, Birkede Skov, Ramsø Kommune, Roskilde Amt

Opførelsesår: 1914

Ejer: Kirsten Brun

Nuværende anvendelse: Privatbolig for tidl. førstelærers datter siden skolens ophør i 1965

Vinkelformet bygning i rød blankmur i Bedre Byggeskik stil med hvidpudsede gesimser og halvvalmet, rødt tegltag. Overalt de originale vinduer med hvidmalede rammer, dog ny indgangsdør med fyldninger. En formentlig oprindelig havestue ved vestlige gavl. Bag skolen meget fint og velbevaret, fritliggende udhus med to retirader i rød blankmur og rødt tegltag. Desuden et tidligere hønsehus/vognport i dårlig vedligeholdelsesstand.

I det indre er skolens oprindelige plan hovedsageligt bevaret, i den østlige ende med skolestue og to separate forstuer (til drenge og piger), den ene dog indrettet til "the"-køkken, og i den vestlige ende lærerbolig med egen indgang i facaden. Overalt er den oprindelige indretning bevaret; bræddegulve, fyldningsdøre og pudsede lofter. I elvernes forstuen harlekinmønstret klinkegulv samt de oprindelige knager og bænke og i skolestuen, der er bevaret i sin oprindelige størrelse, er vægpaneler og tavle bibeholdt. Lærerboligens oprindelige plan er ligeledes intakt, dog er en enkelt skillevæg i bageste stue nedtaget.

Styrelsen finder, at den tidligere Birkede skole med tilhørende udhus og række af lindetræer foran skolen er et oplagt fredningsemne, hvorfor sagen forelægges Bygningssynet i et egentligt dagsordenmateriale (vedlagt).

